

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

РЕЗЮМЕ

Мета цього дослідження полягає в тому, щоб пояснити роль глобального ланцюжка створення цінності в побудові й посилення продуктивних потужностей сектору туризму Грузії.

Ключові слова: сектор туризму Грузії, конкурентоспроможність, експортна діяльність, підвищення продуктивності

РЕЗЮМЕ

Цель этого исследования состоит в том, чтобы объяснить роль глобальной цепочки создания ценности в построении и усилении производительных мощностей сектора туризма Грузии.

Ключевые слова: сектор туризма Грузии, конкурентоспособность, экспортная деятельность, повышение производительности

SUMMARY

The objective of this research is to explain the role of global value chain in building and enhancing productive capacities of tourism sector of Georgia.

Keywords: tourism sector of Georgia, competitiveness, export activities, increasing productivity

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Палагусинець Р.В., Секретар Постійної делегації Верховної Ради України у ПАЧЕС, аспірант Донецького національного університету

Актуальність дослідження. Законодавство в Україні наразі знаходиться на стадії свого формування. Основною складністю є те, що майже одночасно, а іноді і раніше приймаються законодавчі акти спеціального, а не загального характеру. Зокрема, Цивільний та Господарський кодекси були прийняті набагато пізніше, Кодексу «Про надра», законів «Про трубопровідний транспорт», «Про енергозбереження».

Енергетичне законодавство в Україні знаходиться на стадії становлення і потребує прийняття низки необхідних ключових законів (про державне регулювання в енергетиці, про ринок природного газу, тощо), а також проведення кодифікації існуючого законодавства.

Проаналізовано національне законодавство в енергетичній галузі та виявлено його «слабкі місця».

Метою дослідження є виявлення прогалин у національному законодавстві України в енергетичній галузі з подальшим виробленням ефективних шляхів розв'язання проблемних питань.

Енергетичне законодавство в Україні почало формуватись, як і в багатьох країнах, на основі нормативного акту схваленого Парламентом, який охоплював взаємовідносини всіх галузей паливно-енергетичного комплексу. Таким нормативним актом є Національна енергетична програма України до 2010 року, затверджена Постановою Верховної Ради України від 15 травня 1996 року.

На підставі Національної енергетичної програми кожна з галузей паливно-енергетичного комплексу розробила та керується своїм окремим законом та прийнятими на їх виконання підзаконними актами. Так, в електроенергетиці головним є Закон України «Про електроенергетику», в ядерній енергетиці – Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», у вугільно-промисловому комплексі - Гірничий закон, в нафтогазовому комплексі – Закон України «Про нафту і газ» тощо.

Основними законодавчими актами, що регулюють відносини в енергетиці також є Закон України «Про природні монополії», яким визначено правові, економічні та організаційні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій і метою якого є збалансування інтересів споживачів нафти і природного газу та суб'єктів природних монополій, які працюють у галузі, Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», який визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів, що ліцензують господарську діяльність за порушення у цій сфері, Закон України «Про ціни і ціноутворення», яким визначено політику ціноутворення для всіх підприємств і організацій незалежно від форм власності, підпорядкованості, методів організації праці та виробництва.

У 2006 році завершено шестирічну роботу з розробки Енергетичної стратегії на період до 2030 року. Стратегію схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 року за № 145-р і вона набула офіційного статусу.

Однією з особливостей Енергетичної стратегії є наявність розділу щодо законодавчого забезпечення. У стратегії відзначено, що на цей час правове регулювання паливно-енергетичного комплексу має несистемний характер та характеризується відсутністю рамкового закону, який встановлював би основні засади та підходи до регулювання відносин в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому та нафтогазовому комплексах.

Таким чином, поряд з наявністю програмного документу, підкреслена необхідність розробки та прийняття рамкового Закону. Створення єдиного комплексного енергетичного закону про енергетичну політику, повинно ставити за мету встановлення уніфікованих підходів до термінології, передбачити основні засади правового регулювання всієї енергетики, визначити національні інтереси у цій сфері, встановити правила діяльності усіх учасників енергетичних відносин на засадах справедливості, недискримінаційності та прозорості, передбачити вимоги до підготовки та реалізації законодавчих актів і програмних документів. У подальшому такий закон має стати основою енергетичного законодавства України.

Саме закони мають стати основою правового регулювання енергетичних відносин. Таке регулювання має бути максимально чітким та деталізованим, що дозволить обмежити потреби у прийнятті підзаконних нормативно-правових актів та уникнути дискримінаційного застосування законодавства, довільного тлумачення з боку чиновників. Будь-які, економічні, інституційні та інші перетворення в енергетиці, а також побудова внутрішньої та зовнішньої політики у цій сфері має ґрунтуватися виключно на положеннях законів України. Тому, що загальність у формулюваннях положень існуючих законів зумовлює необхідність прийняття численних підзаконних актів різними органами влади. Такий підхід до правового регулювання створює умови для неоднакового застосування вимог законів та відповідно недосягнення або неповного досягнення передбачених ними цілей та завдань.

Нормативно-правові акти мають відповідати існуючим міжнародним зобов'язанням України у сфері енергетики, які передбачені Договором до Енергетичної Хартії, Кіотським протоколом, низкою двосторонніх міжнародних угод, а також вимогам енергетичного права ЄС.

Враховуючи визначені стратегією засади створення та вдосконалення законодавства у сфері галузей ПЕК, його подальший розвиток має здійснюватися за такими напрямками:

- докладне визначення структури державного управління та регулювання, чітке розмежування цих функцій, зокрема, щодо формування правил діяльності на ринках енергоносіїв;
- вдосконалення функціонування ринку електроенергії та визначення засад функціонування ринку природного газу, зокрема, законодавчого закріплення за регулюючим органом функцій встановлення правил роботи ринків;
- створення дієвих фінансових і податкових стимулів для модернізації енергетичних об'єктів та застосування енергозберігаючих технологій;
- систематизації та впорядкування відносин власності у галузях паливно-енергетичного комплексу;
- вдосконалення конкурентних ринків стиснутого і зрідженого газу, і нафтопродуктів та визначення повноважень державного органу регулювання в цій сфері;
- впорядкування умов та правил надання державної підтримки, в тому числі субсидіювання, підприємств в ПЕК;

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

- посилення екологічних зобов'язань суб'єктів енергетичної галузі щодо зменшення забруднення навколишнього середовища і забезпечення цивільного захисту у сфері техногенної безпеки ПЕК та збільшення відповідальності за їх порушення;
- визначення правових засад щодо утворення відповідних структур та їх повноважень для здійснення управління державними корпоративними правами.

Що стосується загально-галузевого характеру прийнятого Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу», яким впроваджено спеціальний механізм погашення заборгованості, яка виникла внаслідок певних розрахунків за енергоносії у минулі роки.

У період системної кризи 90-х років ПЕК з великою напругою здійснював енергозабезпечення, але поряд із цим виконував невластиві йому функції, зокрема, реального соціального захисту населення (безоплатний, або несвочасно оплатний відпуск енергії, відпуск за пільговими цінами, різниця по яких не відшкодовувалась підприємствам ПЕК), а також підтримки збиткових виробництв (підприємств, які працювали, але не розраховувались за енергоносії).

2 листопада 2006 року прийнято Закон України «Про функціонування паливно-енергетичного комплексу України в особливий період», який спрямований на визначення правових та організаційних засад функціонування паливно-енергетичного комплексу в особливий період. Конкретизує взаємовідносини підприємств ПЕК з органами державної влади, органами військового управління, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій мобілізаційного спрямування.

Слід підкреслити також важливість прийнятого у першому читанні проекту Закону України «Про державне регулювання в енергетиці», яким у разі остаточного прийняття, буде створено законодавчу базу системного державного регулювання в енергетичній сфері.

По суті законопроект має визначити баланс взаємовиключаючих положень щодо подальшої лібералізації ринкових відносин та підвищення ефективності державного регулювання.

Особливо важливо, що законодавчо закріплюється здійснення Національною комісією регулювання енергетики України ефективного та сталого державного регулювання діяльності суб'єктів як природних монополій, так і на суміжних ринках, у сфері виробництва товарів і надання послуг у паливно-енергетичному комплексі України, що збалансує інтереси суб'єктів господарювання та споживачів їх товарів і послуг, а також суспільства в цілому. При розробці положень законопроекту авторський колектив намагався якнайширше застосувати європейський досвід щодо створення незалежного органу регулювання, але при цьому в рамках змін до Конституції України, що відбулися.

На сьогодні діяльність у нафтогазовій галузі в основному регулюється Законом України «Про нафту і газ», яким визначено основні правові економічні та організаційні засади діяльності нафтогазової галузі, переважно питання розвідки та видобутку нафти і газу, Законом України «Про трубопровідний транспорт», яким визначено основні правові економічні та організаційні засади діяльності трубопровідного транспорту, у тому числі магістральних газо(нафто)проводів та розподільних мереж, Кодексом України «Про надра», Законом України «Про угоди про розподіл продукції».

5 лютого 2004 року прийнято Закон України «Про рентні платежі за нафту природний газ і нафтовий конденсат».

Закон принципово відійшов від існуючого до цього принципу однакової ціни на видобути нафту і природний газ та єдиної системи оподаткування, що фактично не виконував роль регулюючої функції держави і забезпечення зацікавленості надкористувача в розробці родовищ як зі сприятливими гірничо-геологічними умовами, так і таких родовищ, де гірничо-геологічні умови обтяжливі для економічно вигідного видобутку нафти і природного газу.

Закон визначив поняття, розміри та порядок сплати рентних платежів за видобути нафту і природний газ в Україні, контроль за правильністю їх обчислення і сплати та відповідальність платників.

Ключовою є стаття 7 Закону. Рентні платежі за нафту, природний газ і газовий конденсат визначаються, виходячи з обсягів видобутих нафти, природного газу і газового конденсату, гірничо-геологічних умов їх видобутку та ціни реалізації.

При визначенні вартості видобутих нафти і природного газу користуються як реальними цінами світового ринку, так і встановленими органами державного управління спеціальними індикативними (довідковими, договірними) цінами. При розробці морських родовищ нафти і природного газу та родовищ, що мають важко видобувні та виснажені запаси, має місце пільговий режим оподаткування щодо рентних платежів (аж до повного їх скасування).

Таким чином, враховуючи світовий досвід і дані аналізу родовищ нафти і природного газу в Україні, Законом України «Про рентні платежі за нафту і природний газ» пропонується встановити розрахунок рентних платежів в залежності від диференційованих за гірничо-геологічними умовами розробки нафтових та газових родовищ ставок рентних платежів та фактичного рівня цін на цю продукцію.

При відхиленні рівня фактичних цін на нафту і природний газ від базового значення, Законом передбачений розподіл між державою та нафтогазовидобувними підприємствами надприбутку, пов'язаного з таким відхиленням.

Закон також передбачено, що для обсягів нафти або природного газу, які реалізуються за регульованими цінами, розрахунок рентних платежів проводиться окремо із застосуванням регульованих цін на нафту і природний газ. На жаль, введення в дію Закону постійно переноситься законами України «Про Державний бюджет».

Наразі необхідно є розробка нової редакції Кодексу «Про надра». Українським законодавством не передбачено надання єдиного спеціального дозволу - на пошук і розвідку з подальшою промисловою розробкою виявлених родовищ. Практично це означає, що інвестор здійснивши розвідку буріння обов'язково повинен брати участь у тендері на промислову розробку, без будь-яких переваг над іншими учасниками. Це викликає невпевненість інвесторів щодо участі в промисловій розробці розвіданих ними родовищ. У всьому світі інвестор отримує в користування ділянку з правом розвідки і промислового видобутку і лише за його бажанням може бути оголошено тендер на цю ділянку.

Слід особливо зазначити, щоб нова редакція включала в себе зміни до закону України «Про нафту і газ» від 4 березня 2004 року, які передбачають надання кодексу «Про надра» рамкового характеру зокрема зміни до статті 31 «Особливості застосування норм цього Кодексу». Якщо законом з питань користування нафтогазоносними надрами встановлені інші норми, ніж ті, що встановлені у цьому Кодексі, то застосовуються норми такого закону.

Крім того, передбачено, що умови проведення конкурсів на отримання спеціального дозволу на користування нафтогазоносними надрами розробляються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр і затверджуються Кабінетом Міністрів України, а конкурсний відбір здійснюється постійно діючою конкурсною комісією при спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр. Це фактично конкретизує відповідальність конкретного державного органа у порівнянні з міжвідомчою комісією, яка існувала раніше.

Крім того, передбачається, що у разі, якщо користувач нафтогазоносними надрами здійснював їх геологічне вивчення з метою подальшої промислової розробки і отримав за наслідками державної експертизи та геолого-економічної оцінки позитивне рішення про затвердження запасів родовища або покладу нафтогазоносних надр, то нафтогазоносні надра передаються йому у користування поза конкурсом. Таким чином розв'язується колізія з кодексом «Про надра».

Слід зазначити, в цьому році нарешті почав працювати Закон України «Про угоди про розподіл продукції». Хоча, закон і потребує уточнення в частині відносин держави та інвестора щодо прав власності на видобути корисні копалини, а також конкретизації механізму заміни сплати податків, зборів, розподілу продукції. Крім того, відсутність норм, які регулюють порядок передачі інвестором частини своєї виробленої продукції в рахунок сплати обов'язкових платежів може призвести до конфлікту інтересів.

На сьогодні організаційна структура галузі є недосконалою, характеризується високим рівнем монополізації та непрозорості. Хоча, рівень монополізації дещо знизився в результаті появи у 2006 році на ринку природного газу монополіста у сфері постачання природного газу промисловим та іншим суб'єктам господарювання і бюджетним установам ЗАТ «Укргазэнерго». Незважаючи на це, НАК

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

«Нафтогаз України» займає домінуюче положення в галузі (видобуває близько 95% вітчизняного газу, є власником всієї мережі магістральних газо(нафто)проводів, газових сховищ).

У зв'язку з тим, що існуючі нормативно-правові акти не містять комплексного законодавчого регулювання, не відповідають окремим вимогам ЄС, а низку важливих питань галузі взагалі не врегульовано на сьогодні, є потреба у прийнятті Закону України «Про ринок природного газу», який би визначав засади регулювання відносин між учасниками ринку, що виникають при наданні послуг із забезпеченням споживачів природним газом, а також при його транспортуванні, закачуванні в ПСГ, зберіганні та відборі з ПСГ, постачанні споживачам.

На даний момент проводиться робота над законопроектом №6564 «Про засади функціонування ринку природного газу», який, відповідно до Постанови Верховної Ради України, прийнято за основу.

Слід врахувати певну специфіку ринку газу, зокрема:

- умови розвитку газифікації житлово-комунального господарства;
- промислових та інших організацій України з метою формування та реалізації програм газифікації населених пунктів;
- створення умов для належного вимірювання та обліку обсягів природного газу, а також його збалансування в межах Єдиної газотранспортної системи України;
- ліцензування суб'єктів ринку газу, зокрема видача ліцензій на зберігання, транспортування, розподіл і постачання природного газу за регульованим і нерегульованим тарифами;
- визначити права та обов'язки споживачів природного газу, постачальників газотранспортних та газорозподільних підприємств, а також відповідальність за порушення законодавства, зокрема штрафні санкції за несвочасне виконання приписів, органів, що здійснюють державне регулювання, державний нагляд і контроль за додержанням вимог законодавства.

В сьогоднішніх умовах неможливо обминути тему регулювання ринку нафтопродуктів.

Причини різкого підвищення цін на ринку пально-мастильних матеріалів в Україні комплексні. До об'єктивних чинників можна віднести зростання ціни нафти на світових ринках, до суб'єктивних – неоперативне вжиття заходів з упередження кризи.

Зростання цін в Україні, яке зараз є повноцінним учасником світового ринку нафти і нафтопродуктів, не є поодиноким. Ця тенденція спостерігається в багатьох країнах світу. Однак, дієві заходи в більшості країн вживаються більш оперативним.

Постало питання щодо регулювання внутрішнього ринку України, який би передбачав відповідні правові механізми оперативного реагування на кон'юнктуру цін на світових ринках, а також недопущення різкого зростання цін на внутрішніх ринках України; створення резервного фонду нафтопродуктів для використання його в період різкого зростання цін на них, остаточно визначитись щодо створення вертикально-інтегрованої нафтової компанії України.

17 травня 2005 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо стабілізації цін на ринку нафтопродуктів», яким внесено відповідні зміни до законів України «Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію)», «Про систему оподаткування», «Про Митний тариф України», «Про Єдиний митний тариф», «Про зовнішньоекономічну діяльність». Фактично знято бар'єри для імпорту світлих нафтопродуктів. Внаслідок чого відбулося скорочення обсягів переробки нафти НПЗ, розташованих в Україні.

Неодноразово вносились законопроекти про внесення змін до ст.9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (щодо ринку нафтопродуктів). Пропонується запровадити ліцензування виробництва бензину моторного та дизельного пального, оптової та роздрібною торгівлі нафтою сировою, бензином моторним і дизельним паливом, однак питання не вирішено.

Міністерством юстиції України станом на 01.01.2007 року здійснено аналіз сучасного стану адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері енергетики, включаючи ядерну за напрямком «нафтогазова сфера» і зроблено висновок, що рівень адаптації є середнім. Основною проблемою зазначеного сектору енергетики залишається те, що в цілому нафтогазовий ринок України не відповідає вимогам ринкової економіки, зокрема не створено ефективного ліквідного товарного нафтогазового ринку. Окрім того залишається низка проблем, врегулювання яких є необхідною передумовою реформування нафтогазового сектору, серед яких вироблення механізму поводження з нафтопродуктами з урахуванням енергозберігаючих технічних процедур, вироблення ефективної системи дотримання прав та інтересів споживачів нафтогазової продукції, вироблення ефективної, раціональної та прозорої політики формування цін на нафтопродукти тощо. Вкрай важливим є вдосконалення повноважень регуляторного органу, в частині здійснення ефективного контролю за ліквідністю, тарифоутворенням, балансуванням послуг, конкурентоспроможністю та функціонуванням ринків, запобігання некеруваному подрібненню суб'єктів природних монополій в сфері транспортування енергоносіїв і зростання витрат споживачів на ці послуги.

Міністерством юстиції України станом на 01.01.2007 року здійснено аналіз сучасного стану адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері енергетики, включаючи ядерну за напрямком «відновлювані джерела енергії» і зроблено висновок, що рівень адаптації законодавства є достатньо високим. Однак, необхідно допрацювати на національному рівні питання:

- невизначеності структури ринку альтернативної енергетики;
- недостатнього рівня гарантування споживачам їхнього права на вільний вибір джерел енергії, спожитої ними;
- недосконалої бази понятійного апарату, використаного в чинному законодавстві.

Висновки. Таким чином, в Україні створено основи енергетичного законодавства, нажалі вони не несуть системного характеру. Необхідна розробка рамкового Закону, який би визначав довготривалу політику у паливно-енергетичному комплексі. Однак є певні законодавчі механізми, підходи щодо забезпечення функціонування енергетичних галузей економіки в конкретних умовах України.

Сьогодні вже накопичений певний досвід реформування енергетичних ринків, ключовим чинником є не привабливість моделі ринку, а можливість її впровадження в конкретних умовах України, в конкретному вимірі часу, коли її можливо найефективніше запровадити з урахуванням готовності законодавчої бази загального характеру – перш за все податкового права. І тут постає проблема гармонізації внутрішнього законодавства, сьогодні є всі підстави стверджувати, що це «ахілесова п'ята» українського законодавства. Тому, необхідно уникати помилок минулих років, і налаштуватися на те, щоб правилом стала розробка, а головне - ухвалення галузевих законів в пакеті зі змінами норм податкового, кримінального права. Наприклад, Закон України «Про електроенергетику» був прийнятий в жовтні 1997 року і задекларував відповідальність за крадіжку електроенергії і енергетичного устаткування, а конкретні зміни до адміністративного і кримінального кодексів було прийнято лише в травні 2005 року.

Дуже суттєвим має бути вирішення питань подальшої адаптації законодавства до законодавства ЄС, де вже є певні досягнення і проблеми.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Европейская стратегия безопасности энергоснабжения (Зеленая книга) Европейская комиссия. - М. : Интерсоларцентр. - 2002.
2. Енергетичні ресурси та потоки. За заг. ред. А. К. Шидловського. – К. : УЕЗ, 2003.
3. Заблоцький Б.Ф. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка: Посібник. - К.: Академ.видав, 2002. - 368 с.
4. Мала гірнича енциклопедія. В 3-х т. / За ред. В. С. Білецького. — Донецьк: «Донбас», 2004. — ISBN 966-7804-14-3.
5. Проект Енергетичної стратегії України на період до 2030 року та подальшу перспективу. - К., 2003.
6. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В. Розміщення продуктивних сил України. Навчальний посібник. - К.: ЦУЛ, 2002. - 470 с.
7. www.rada.gov.ua
8. www.mpe.kmu.gov.ua

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

РЕЗЮМЕ

В данной статье проведен анализ законодательной базы энергетической области Украины.

Ключевые слова: законодательство, энергетическая отрасль, топливно-энергетический комплекс

РЕЗЮМЕ

У даній статті проведено аналіз законодавчої бази енергетичної галузі України.

Ключові слова: законодавство, енергетична галузь, паливно-енергетичний комплекс

SUMMARY

The article analyses the legislative base of the energy sector of Ukraine.

Keywords: legislation, power branch, fuel and energy complex

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Булатова О.В., проректор з наукової роботи, к.е.н., професор кафедри міжнародної економіки Маріупольського державного гуманітарного університету¹

Розвиток регіональної економічної інтеграції відбувається як складний процес, до якого залучено країни з різним рівнем економічного розвитку. В сучасній системі світового господарства найбільш інституційно зрілим як інтеграційне об'єднання є, беззаперечно, Європейський Союз – найбільш крупний і міцний міжнародний торгово-економічний блок.

Наукові роботи багатьох провідних вітчизняних та зарубіжних вчених присвячені дослідженню сучасних процесів європейської інтеграції [1-3,5]. Для оцінки розвитку регіональних інтеграційних процесів необхідна відповідна методична основа, що визначатиме якісні та кількісні індикатори, які дозволять надати оцінку глибини інтеграційних процесів, порівняти їх між різними інтеграційними угрупованнями. Спеціальні дослідження регіональної інтеграції проводять різні інституції: Світовий банк, Світова організація торгівлі, ЮНКТАД, ОЕСР тощо [4,6]. Спеціальні дослідження регіональної інтеграції реалізуються також і в рамках програми Університету ООН «Порівняльні дослідження регіональної інтеграції» [7].

Метою статті є визначення методичних основ дослідження торгово-економічної складової регіональних інтеграційних процесів

Процеси розвитку інтеграційного зближення серед країн світу характеризуються різним ступенем глибини та швидкості. Найбільш розвинутим регіональним інтеграційним угрупованням не тільки серед країн Західної Європи, але і в світі, безумовно, залишається Європейський Союз. Його інтеграційний розвиток поступово пройшов всі форми регіональної інтеграції, теоретичну концепцію яких ще в 60-ті роки ХХ століття запропонував Б.Балласс: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, валютний союз і політичний союз [3].

Лібералізація торговельно-економічних відносин в рамках об'єднання (свобода руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили), цілеспрямована макроекономічна політика дозволили забезпечити Європейському Союзу провідні позиції в світовому господарстві, що підтверджується багатьма абсолютними та відносними показниками.

Загальний обсяг виробництва інтеграційного об'єднання характеризує показник регіонального валового внутрішнього продукту (GDP_i) який є сумарним обсягом ВВП країн, що входять до інтеграційного блоку. Показник BVP на душу населення дозволяє проаналізувати якісні зміни, які відбуваються у добробуті громадян, що мешкають в країнах-членах інтеграційного об'єднання. Відповідно, *питома вага інтеграційного об'єднання в валовому продукті світового господарства в цілому* ($GDPS_i$) розраховується наступним чином:

$$GDPS_i = \frac{GDP_i}{GDP_w} \times 100\% \quad (1)$$

де $GDPS_i$ - питома вага ВВП інтеграційного об'єднання i в валовому продукті світового господарства,

GDP_i - ВВП інтеграційного об'єднання i ,

$GDPS_w$ - ВВП світового господарства

На долю ЄС припадає третина світового ВВП, при цьому слід зазначити, що не всі країни-члени ЄС мають однакову питому вагу у створенні сукупного продукту, як наведено у таблиці 1. Відповідно до класифікації Європейської комісії країни – члени ЄС – 27 поділені на 3 групи за розміром ВВП:

перша група складається з п'яти найбільших за розміром ВВП країн, на які припадає $\frac{3}{4}$ ВВП ЄС – 27 у 2007р. (72,5% від ВВП ЄС – 27);

друга група – одинадцять середніх за розміром ВВП країн, на які припадає майже $\frac{1}{4}$ ВВП ЄС – 27 у 2007р. (23,7% від ВВП ЄС – 27);

третя група – одинадцять малих за розміром ВВП країн, на які припадає менш, ніж 5% економіки ЄС – 27 у 2007р. (3,7% від ВВП ЄС – 27).

Таблиця 1

Класифікація країн – членів ЄС – 27 за розміром ВВП

	Країна	Частка у ВВП ЄС–27, 2000 р.	Частка у ВВП ЄС–27, 2007 р.
Найбільші країни, більше 5% ВВП	Німеччина	22.5	19.7
	Великобританія	17.1	16.5
	Франція	15.7	15.2
	Італія	13.0	12.5
	Іспанія	6.9	8.6
	Всього по групі	75.2	72.5
Середні країни, 1-5% ВВП	Нідерланди	4.6	4.6
	Швеція	2.9	2.7
	Бельгія	2.7	2.7
	Польща	2.0	2.5